

A folyóiratállomány vizsgálata az igénybevétel alapján

(A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára felmérése)

DÖMÖTÖR Lajosné

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára legfontosabb fejlesztési feladatainak egyike olyan zárt folyóiratbázis kiépítése, ahol minél többféle kémiai szakfolyóirat minél hosszabb sorozata állandóan az olvasók rendelkezésére áll: közvetlenül a helyszínen tanulmányozható, vagy a rendelkezésre bocsátás legkorszerűbb formájában: másolatban szolgáltatható az igénylőknek. A gépi információkeresés felhívja a figyelmet a szakirodalmi publikációra, a reprográfiai szolgálat pedig azonnal szolgáltatja a kívánt szakirodalmat, ha az a fentiekben jellemzett folyóiratbázis alapján rendelkezésre áll. Ilyen folyóiratbázisra támaszkodva nemcsak az egyetem kutatóinak és hallgatóinak szakirodalmi igényeit tudja a VVEKK kielégíteni, hanem a kémiai szakirodalom terén országos igények kielégítését is vállalja.

Tekintetbe véve a kémiai szakfolyóiratok nagy számát, azoknak a felhasználók szempontjából eltérő fontosságát, valamint a VVEKK jelenlegi korlátozott anyagi és technikai lehetőségeit, nyilvánvaló hogy a zárt folyóiratbázis kiépítése csak fokozatosan, több lépcsőben valósítható meg. Ezért többszempontú vizsgálatot végeztünk annak megállapítására, hogy a célkitűzéseinket szolgáló folyóiratbázis kiépítésének egyes részfeladatait hogyan és milyen sorrendben valósítsuk meg.

1. A folyóirataink igénybevétel szerinti sorrendjének megállapítása azt a célt szolgálta, hogy megtudjuk: melyek azok a kiadványok, amelyek érkezését, a hiányok reklamálását, pótlását a legnagyobb gonddal, legsürgősebben, a legnagyobb munka- és pénzáldozatok árán is meg kell valósítanunk. (Ugyanezek a folyóiratok lesznek azok, amelyeket a xeroxberendezéshez legközelebb eső raktárrészbe kell telepítenünk.) A listán első helyre került az a folyóirat, amelynek címe legtöbbször szerepelt a reprográfiai igénylő lapokon, a végére az egyszerű, vagy egyszerű sem másoltatott folyóiratok kerültek.

2. Célunk volt annak megállapítása is, hogy hol szerepelnek folyóirataink a kémiai szakfolyóiratok világ-ranglistáján. Ilyen jellegű vizsgálatot a Chemical Abstracts Service végzett oly módon, hogy kimutatta: melyik folyóiratból hány referátumot közölt a Chemical Abstracts egy megadott időszakban. A legtöbbször referált 1000 folyóirat jegyzékét (a továbbiakban: "a CA legfontosabb 1000 folyóirata") a referáltság gyakoriságának sorrendjében és betűrendben is közölte. Az 1968. január és 1970. június között megjelent Chemical Abstracts-kötetek alapján végzett vizsgálat eredményét 1970-ben közzétették (Chemical Abstracts Service Source Index guide for use section. Publ. by American Chemical Society, Columbus, /1970/, 65. p.). A saját igénybevétel szerinti jegyzékünkön feltüntetettük az egyes folyóiratok CA-szerinti fontosságát jelző sorszámot is. (Az 1. és 2. alatti vizsgálat eredményeit összesítve közli az 1. sz. táblázat.)

3. Vizsgálatunk célja volt annak megállapítása is, hogy folyóiratállományunk milyen mértékben alkalmas a belső (egyetemi) és a külső (velünk kapcsolatban álló üzemek) szakirodalmi igényeinek kielégítésére.

4. Vizsgáltuk azt is, hogy miként oszlanak meg a kért folyóiratközlemények megjelenésük időpontja szerint.

A fenti vizsgálat eredményei alapján kívánjuk a továbbiakban eldönteni, hogy helyes volt-e az eddigi állománykiegészítési tevékenységünk, kötetési politikánk, továbbá, hogy mire kell különös figyelmet fordítanunk a vertikális szakirodalmi szolgáltatások fontos láncszemét képező zárt folyóiratbázis kiépítésében.

A VIZSGÁLAT MÓDSZERE

A vizsgálat alapjául azok a reprográfiai kérőlapok szolgáltak, amelyekben a felhasználók az 1971. évben folyóiratközlemények lemásoltatását kérték. Mivel folyóiratot nem kölcsönzünk, az igénybevétel elsősorban a reprográfiai kérésekből adódik. Természetesen nem mérhető ilyen módon:

- a kurrens évfolyamok olvasótermi használata;
- a tanszéki folyóiratok használata;
- a referáló folyóiratok olvasótermi használata, valamint
- a folyóiratok lezárt évfolyamainak olvasótermi használata.

A fentiekből következik, hogy a folyóiratállomány kihasználtsági foka lényegesen magasabb, mint amit vizsgálatunk mutat, mégis alapul szolgálhat következtetések levonásához. Az ugyanis, akinek a folyóirat nem betekintésre, hanem huzamos tanulmányozásra kellett, másolatot készítettett róla.

A vizsgálat elvégzéséhez ideális alapul szolgáltak a reprográfiai kérőlapok. Az igénylők ugyanis minden, másolatban igényelt folyóiratközleményről külön kérőlapot állítanak ki, és a kérőlapok a könyvtáros által rávezetett megjegyzéseken kívül (a kért folyóirat házon belüli lelőhelye, átfutási idő stb.) a megrendelő nevét, a kért közlemény legfontosabb bibliográfiai adatait is tartalmazzák, tehát mindazon szempont szerint rendezhetők, amelyeket vizsgálati célkitűzéseinkben megjelöltünk.

A vizsgálatot úgy végeztük el, hogy

- sorra vettük a kérőlapokat és egy csomóba raktuk az azonos folyóiratra vonatkozókat;
- minden folyóirat számára kartont irtunk;
- rávezettük a kartonra a vonatkozó kérések számát, külön feltüntetve az egyetemi és a külső igénylőket;
- a kartonokat sorba raktuk az igénybevételek számának csökkenése szerint és jegyzékbe foglaltuk;
- a folyóiratkartonokra és a jegyzékre ráírtuk a CA legfontosabb ezer folyóiratának jegyzékén feltüntetett sorszámot is;
- a reprográfiai igénylőlapokat a közlemények megjelenési éve szerint is rendeztük;
- évenként összesítettük az igényeket, és táblázatba foglaltuk az eredményeket.

A folyóiratok kartonos feldolgozása egyrészt azért volt célszerű, mert a kartonok így több szempont szerint voltak csoportosíthatók (pl. a kérdések száma szerint, betűrendben stb.), másrészt azért is, mert ezt a vizsgálatot a következő években meg kívánjuk ismételni, s a kartonok akkor is felhasználhatóak lesznek (több év eredményei is összesíthetők rajtuk).

A vizsgálat eredményeként a következő produktumokat kaptuk:

- a VVEKK folyóiratainak igénybevétel szerinti sorrendje az 1971. évben, a CA legfontosabb 1000 folyóiratának listáján elfoglalt sor-számuk feltüntetésével (1. sz. táblázat);
- reprográfiai uton kielégített kérések számának függése az igénybe vett folyóiratok számától (2. sz. táblázat);
- a VVEK 1971-ben, reprográfiai másolat formájában rendelkezésre bocsátott folyóiratainak betürendes jegyzéke a belső és külső igénybevétel mértékének feltüntetésével (3. sz. táblázat);
- az 1971-ben másolatotott folyóirat-közlemények megjelenési év szerinti megoszlása (4. sz. táblázat).

KÖVETKEZTETÉSEK

Az ismertetett módszerrel összesen 6015 kérést vizsgáltunk meg. A rajtuk szereplő közlemények 316 féle folyóiratban szóródtak. Közülük 192 fordul elő a CA legfontosabb 1000 folyóiratának listáján, 124 pedig nem. Ennek oka az, hogy nálunk fontosnak bizonyulnak olyan olajipari, szilikátipari és egyéb magyar folyóiratok, melyek a Chemical Abstractsban kisebb sullyal szerepelnek.

30 olyan folyóiratunk van, amelyből az év folyamán több, mint 50 kérést elégitettünk ki. Ezekből teljesítettük az összes kérés 52,6%-át. Az évi 50-nél több kérést ugy is érzékeltethetjük, hogy ezek a folyóiratok az év minden hetében kézben voltak. Kétségtelen, hogy ezt a 30 folyóiratot folyóirat-állományunk legértékesebb részének kell tekintenünk. Az igénybevétel gyakorisága szerint második csoportba tartoznak azok a folyóiratok, amelyekből az 1971. év folyamán 50 és 12 közötti kérést elégitettünk ki. Ilyen folyóirat vizsgálatunk szerint 89 volt. Ezekből a kérések 34,7%-át elégitettük ki. Ebben a kategóriában minden folyóirat legalább 12-szer kézben volt az év folyamán, vagyis minden hónapban másolásra került. 197 folyóiratunk 11 és 1 közötti igénybevétellel az összes kérés 12,6%-ának teljesítését szolgálta. Köztük 59 olyan folyóiratot mutatott ki vizsgálatunk, amelyet az év folyamán csak egyszer másoltattak. Az igénybevétel szerinti jegyzék a folyóiratokat a leggyakrabban használtaktól a 0-szor igénybevettekig sorolja fel. 203 azoknak a száma, melyekből az év folyamán egy másolat sem készült. (A VVEKK 1971-ben megrendelt összes folyóiratából csak 519 a szigorúan vett tudományos szakfolyóirat.) Ez azonban nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem használták őket. Valószínű, hogy a nem másolatotott folyóiratok nagy részét helyben olvasták, vagy legalább betekintésre igénybe vették az olvasók. Ezt a 203 folyóiratot mindenestre figyeljük. Amennyiben három év alatt sem kerül sor az igénybevételükre, előfizetésüket megszüntetjük. A megtakarított pénzen olyan folyóiratokat rendelünk, melyeket könyvtárközi kapcsolatok útján gyakran kell beszerezniünk, mert állományunkból hiányoznak. A gyakran keresett folyóiratok jegyzékét a könyvtárközi kölcsönzéseket bonyolító csoport állította össze. A könyvtárközi kölcsönzési csoport kutatási eredményeire támaszkodva már 1972-ben megrendeltünk 3 olyan folyóiratot, melyet 1971-ben 10-nél többször kérték.

Az 1. sz. táblázaton közölt jegyzéken feltüntettük a folyóirat sorszámát a CA 1000 legfontosabb folyóiratának listáján. Ez teszi lehetővé, hogy a folyóirattal kapcsolatos bármilyen kérdésnél (reklamálás, új megrendelés, megrendelés megszüntetése, állománykiegészítés) megállapíthassuk az illető folyóirat világirodalmi fontosságát.

A zárt folyóiratbázis kiépítésével kapcsolatban egyébként minden kémiai szakfolyóiratunkra vonatkozóan a következő teendőket határoztuk el:

- fokozott figyelmet kell fordítani a be nem érkezett számok reklamálására;
- az Egyetem tanszékein található régebbi folyóiratévfolyamokat fokozatosan vissza kell gyűjteni a Központi Könyvtárba;
- meg kell állapítani régi évfolyamaink hiányait, és ezeket duplumjegyzékekből való igénylés, esetleg más könyvtárközi kapcsolatok útján pótolni kell;
- egyes számok hiányzása esetén meg kell fontolni a reprográfiai uton történő pótlás lehetőségét is.

Ezek az irányelvek valamennyi periodikus primer forrásműre érvényesek, de természetesen fokozottan vonatkoznak a vizsgálatunk szerint gyakrabban igénybevettre.

A zárt folyóiratbázis megvalósulásával a VVEKK a kémiai szakirodalom terén országos igények kielégítését is vállalja. Vizsgálatunk megállapította, milyen mértékben elégíti ki jelenleg is a Könyvtár az egyetem kutatói és szakirodalmi igényein kívül, az egyetem oktatási profiljával kapcsolatos iparágak szakirodalmi igényeit.

Az egy év folyamán igénybevett folyóiratokat a könnyebb keresés kedvéért betűrendben is összeállítottuk és ezt az összeállítást használtuk fel arra hogy minden folyóiratra vonatkozó összes kérést belső (egyetemi) és külső kérések száma szerint felbontva is bemutassunk. Ez a vizsgálat azt mutatja, hogy a 6015 kérésből 4390 (72,9%) volt a belső és 1625 (27,1%) a külső kérés, tehát jelenleg is jelentős mértékben teljesítünk egyetemen kívüli kéréseket. A külső kérések néhány esetben erősen befolyásolták folyóirataink igénybevétel szerinti sorrendjét, mert vannak olyan folyóirataink, amelyeket egyetemi igénylők kevésbé, külsők azonban igen gyakran másoltatnak. pl. AICHe Journal, Chemiczky Prumysl.

Az 1971. év folyamán másoltatott folyóiratközlemények megjelenési év szerinti megoszlásának vizsgálata azt mutatja, hogy a 6015 kérésből 3163-at, tehát a kérések 52,5%-át az 1971, 1970 és 1969 évek anyagából teljesítettük. Az első 5 év anyagából összesen 3991 kérést teljesítettünk, azaz valamennyi kérés 66,3%-át. Az első 10 év anyagából 4985 kérést teljesítettünk, tehát az összes kérés 82,8%-át. Az első 15 év anyagából 5569 kérést teljesítettünk, az összes kérés 92,5%-át. A fennmaradó 7,5%-ot 1956-tól 1981-ig visszamenőleg megjelent folyóiratokból teljesítettük.

Ez a vizsgálat feltétlenül alátámasztja könyvtárunknak azt a korszerű és a használók szempontját figyelembe vevő rendszabályát, hogy megjelenésük után 5 évig nem köttetjük be a folyóiratokat. Legtöbbször a tárgyév megelőző év irodalmát kérték, tehát 1971-ben az 1970-es folyóiratokat. Amennyiben a hagyományos könyvtári gyakorlat szerint jártunk volna el, és az évfolyam lezárása után közvetlenül köttetünk volna, – különösen a szűk kötési kapacitás miatti hosszú átfutási idő következtében – 1449 kérést csak késedelmesen teljesíthettünk volna.

Ugyanez a vizsgálat azt is segít eldönteni, hogy meddig kell hiányos évfolyamainkat visszamenőleg kiegészíteni. Mivel az utolsó 3 évből került ki a kérések 52,5%-a, ez a minimális határ, ameddig a legkihasználtabb folyóiratokat ki kell egészíteni.

Ugyanez vonatkozik a raktári elhelyezés szabályaira is. A VVEKK részére kilátásban van új raktárhelyiségek építése. Ezek azonban a könyvtár jelenlegi raktáraitól és a reprográfiai szolgálat helyiségeitől távol esnek. Ezért meg kell fontolnunk, hogy az állomány mely részeit kell feltétlenül a xerox készülék közelében elhelyezni, s mit lehet távolabbi raktárba telepíteni. Vizsgálatunk választ ad erre a kérdésre is: az utolsó 3 év anyagának kell a könyvtárhoz közvetlenül kapcsolódó raktárban maradnia, a régebbi éveket telepíthetjük távolabbra. Vizsgálatunk szerint az 1971-ben kért legrégebbi irodalom 1891-ben jelent meg. Ez azt mutatja, hogy alkalmanként még igen régi, múlt századi irodalmat is igényelnek az olvasók, tehát ha alkalom adódik, egészen régi folyóiratévfolyamokat is érdemes megőriznünk. Megjegyzendő, hogy régi évfolyamokat többször ajánlanak fel az OSZK főléspéldányjegyzékeiben, tehát ilyenekkel kiegészíteni állományunkat viszonylag egyszerűbb, mint az újabbakkal.

ÖSSZEFOGLALÁS

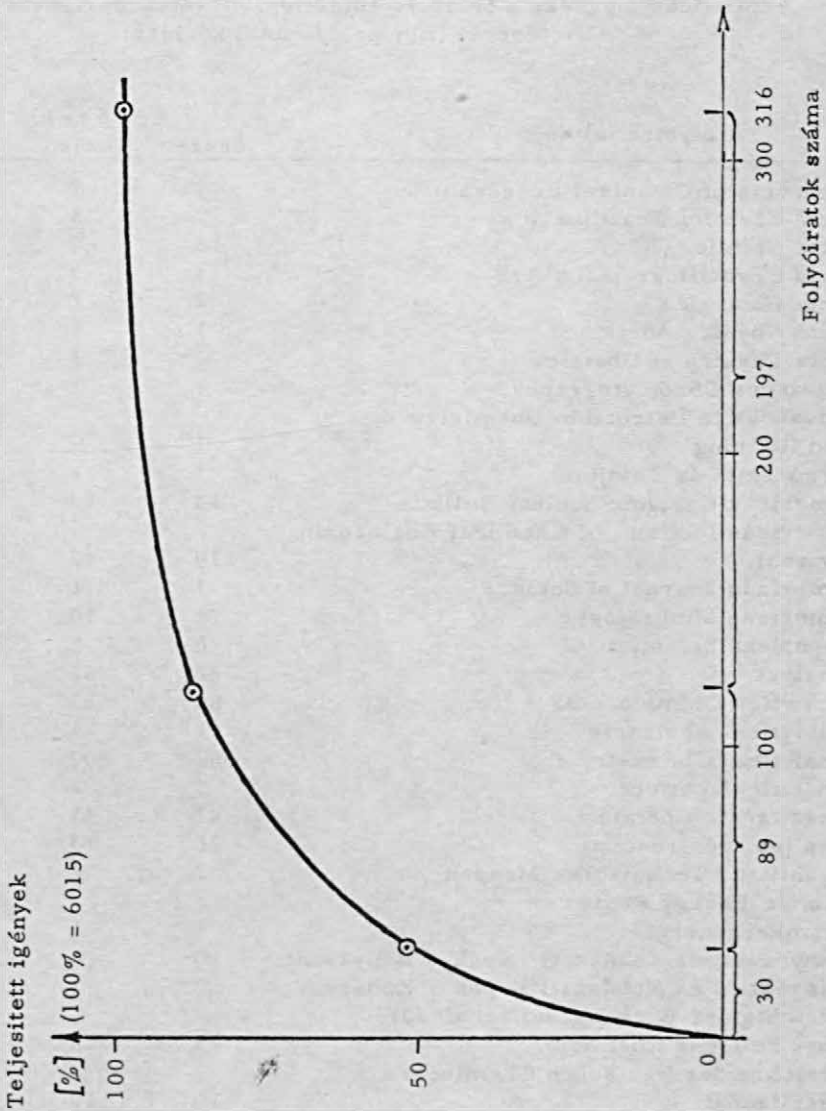
A VVEKK folyóiratállományának másolás céljára történt igénybevétele alapján megállapítottuk, hogy

- a vizsgált 6015 kérés 316 folyóiratban szóródott, de ezek közül csak 192 szerepel a CA legfontosabb 1000 folyóiratának listáján. A több éven keresztül nem használt folyóiratok helyett a könyvtárközi kölcsönzésben leggyakrabban szereplőket kell előfizetni.
- A VVEKK reprográfiai szolgálata 72,9%-ban belső (egyetemi) 27,1%-ban külső (regionális, és távolabbi, országos) igények kielégítését szolgálta.
- Az igénybevétel szempontjából legfontosabb az utolsó 3 év anyaga, gyakorlatilag teljes ellátottságot ad 15 évfolyam, de szórványosan a múlt század irodalmára is szükség van.

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára
folyóiratainak
igénybevétel szerinti sorrendje
1971. évben

A folyóirat címe	Xerox másolatban kért folyóiratköz- lemények száma	Fontossági sorszám a CA legfonto- sabb 1000 fo- lyóiratának jegyzékén
1. Analytical Chemistry	362	(39)
2. Journal of the American Chemical Society	298	(2)
3. Chemical Abstracts	205	(-)
4. A.I.Ch.E. Journal	179	(230)
5. Journal of Chromatography	148	(37)
6. Journal of the Chemical Society "D"	136	(10)
7. Journal of the Chemical Society "A"	132	(25)
8. Inorganic Chemistry	113	(30)
9. Journal of the American Ceramic Society	102	(190)
10. Industrial and Engineering Chemistry	101	(767)
11. Oil and Gas Journal	91	(-)
12. Journal of Chemical Physics	84	(3)
13. Journal of Physical Chemistry	83	(11)
14. Magyar Kémikusok Lapja	83	(631)
15. Zsurnal Prikladnoj Himii	81	(29)
16. Journal of Organometallic Chemistry	76	(60)
17. American Mineralogist	74	(180)
18. Journal of Chromatographic Science	73	(369)
19. Chemical Engineering	71	(818)
20. Talanta	71	(170)
21. Nature	69	(7)
22. Analytica Chimica Acta	65	(102)
23. Chemical Engineering Science	65	(201)
24. Chemie Ingenieur Technik	62	(245)
25. Journal of Chemical Education	62	(121)
26. Zeitschrift für Analytische Chemie	62	(97)
27. Rádiótechnika	60	(-)
28. Chemical Engineering Progress Symp. Ser.	59	(370)
29. Himicseszkaja Promüslennoszt	57	(138)
30. Magyar Kémiai Folyóirat	51	(313)

3.1.1.1 A reprográfiai uton kielégített kérések számának függése az igénybe vett folyóiratok számától

A VVEKK 1971-ben másolatban rendelkezésre bocsátott folyóiratainak betűrendes jegyzéke a belső és külső igénybevétel mértékének feltűntetésével (Egy példa-oldal közlése)

Folyóirat címe	kérések		
	összes	belső	külső
Accounts of Chemical Research	1	1	-
Acta Chemica Scandinavica	7	5	2
Acta Chimica	15	9	6
Acta Crystallographica A+B	14	9	5
Acta Geologica	2	2	-
Acta Physica Austriaca	1	1	-
Acta Physica et Chemica	1	1	-
Advances Chromatography	1	1	-
Advances in Petroleum Chemistry and Refining	1	-	1
Agrokémia és Talajtan	1	1	-
American Ceramic Society Bulletin	14	13	1
American Institute of Chemical Engineering Journal	179	42	137
American Journal of Science	1	1	-
American Mineralogist	74	70	4
American Scientist	6	5	1
Analyst	42	31	11
Analytica Chimica Acta	65	53	12
Analytical Abstracts	1	1	-
Analytical Chemistry	362	309	53
Analytical Letters	5	2	3
Angewandte Chemie	42	41	1
Applied Spectroscopy	26	13	13
Archiv für Technisches Messen	2	-	2
Atomic Energy Review	3	3	-
Atomkernenergie	1	1	-
Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat	15	1	14
Bányászati és Kohászati Lapok – Kohászat	7	7	-
Berichte der Bunsengesellschaft für Physikalische Chemie	23	16	7
Berichre der Deutschen Chemischen Gesellschaft	10	10	-

Az 1971-ben másoltatott folyóiratközlemények megoszlása a megjelenési év szerint

Megjelenési idő	Évek száma	Kérések száma	Kérések aránya az összes kérés százalékában
1969–1971	3	3163	52,5%
1967–1971	5	3991	66,3%
1962–1971	10	4985	82,8%
1957–1971	15	5569	92,5%
1891–1971	81	6015	100,0%